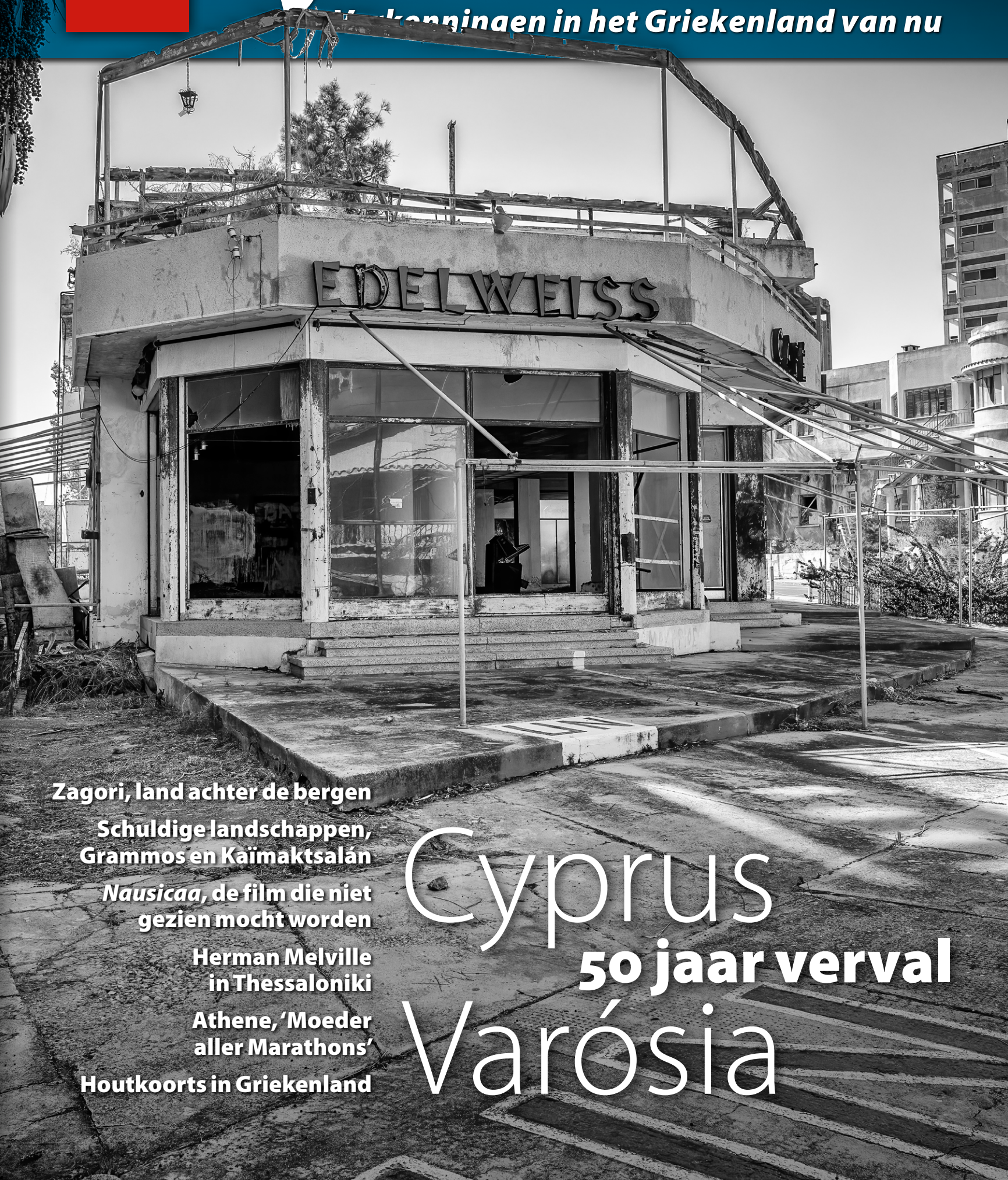

Lychnari

Herfst 2024 - nummer 3
Losse nummers € 14,99
www.lychnari.nl

Werkenninaen in het Griekenland van nu

Zagori, land achter de bergen

**Schuldige landschappen,
Grammos en Kaïmaktsalán**

***Nausicaa*, de film die niet
gezien mocht worden**

**Herman Melville
in Thessaloniki**

**Athene, 'Moeder
aller Marathons'**

Houtkoorts in Griekenland

Cyprus
50 jaar verval
Varóisia

Lychnari verschijnt vier maal per jaar en wordt uitgegeven onder verantwoordelijkheid van de Stichting Adamantios Korais, gevestigd in Amsterdam. In deze Stichting werken samen: de opleiding Nieuwgrieks van de Universiteit van Amsterdam, het Nederlands Genootschap voor Nieuwgriekse Studies, het Griekenlandcentrum van de Universiteit Gent en andere Griekenlanddeskundigen. De Stichting benoemt de redactie, die verder onafhankelijk is, en besteedt de feitelijke uitgeverwerkzaamheden en de abonnementsadministratie uit aan Bureau Boudewijn Boer. Meer over *Lychnari* en over de Stichting Adamantios Korais en haar naamgever is te vinden op www.lychnari.nl.

Verantwoordelijkheid

De artikelen geven opvattingen weer van de auteurs en niet noodzakelijkerwijs van de redactie. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande toestemming van de uitgever worden openbaar gemaakt of veelelvoudigd.

De uitgever heeft geprobeerd van alle afbeeldingen de rechthebbenden te achterhalen en in te lichten. In geval de vermelding van eigenaar of copyright desondanks onjuist of onvolledig is, wordt de eventuele rechthebbende verzocht contact op te nemen met de uitgever.

Redactie

Patrick Gouw, Inge Manousakis-
Van Bommel, Wim Oudshoorn,
Marietje Wennekendonk.

Kaartwerk

UVA-Kaartenmakers

Vormgeving, opmaak, uitgave en advertenties

Bureau Boudewijn Boer, De Berchein 5,
8702 CX Bolsward, +31(0)6 25 485 318,
bureau@boudewijnboer.nl
www.lychnari.nl

Redactieadres

Marietje Wennekendonk, Oostzijde 260,
1508 ES Zaandam, +31(0)6 27 472 428,
marietje.wennekendonk@attica.nl

Drukwerk

Grafistar

Verspreiding

Vogelaar

Abonnementen

Nieuwe abonnementen kunnen aangemeld worden via www.lychnari.nl. Het abonnement kan elk moment ingaan en wordt automatisch verlengd, tenzij 1 maand voor vervaldatum schriftelijk of per e-mail bericht van opzegging is ontvangen. Het abonnementsgeld dient bij vooruitbetaling te worden voldaan. Abonnementenadministratie: Boudewijn Boer, +31(0)6 25 485 318, bureau@boudewijnboer.nl
Abonnementsprijs per jaar (4 edities):
Nederland: € 59,95; overige landen: € 69,90. Losse nummers: € 14,99; inclusief btw, administratie- en verzendkosten
Nederland: € 19,62; overige landen € 25,99.

ISSN 0921-3597

Omslag

Verlaten Varósia, pagina 4
Foto: Steve Babb

4 Verloren dromen in het zand | Patrick Gouw

vervolgt zijn reis langs de demarcatielijn op Cyprus en belicht de tragiek van de voormalige spookstad Varósia, verlaten sinds 1974.

12 De Marathon van Athene | De moeder aller

Marathons wordt hij genoemd, die van Athene.

Marianne Both is nog niet genoeg getraind voor de hele marathon, maar liep wel enige malen de kwartmarathon. In november gaat ze weer.

17 De vliegende Griek | Milto Tentóglou

veroverde op de Olympische Spelen het goud bij het verspringen. **Patrick Gouw** schreef over de carrière van deze atleet.

18 Hier Thessaloniki | Herman Melville in

Thessaloniki | De beroemde auteur van *Moby Dick* bracht halverwege de 19e eeuw een bezoek aan de stad van **Tasos Papadóoulos**.

23 CRS, de Banksy van Cyprus | Op de cover van

het vorige nummer prijkte een tekening van CRS. **Marlies Mellema** bezocht de kunstenaar in zijn galerie te Nicosia en sprak met hem.

28 Schitterende bergen – schuldige

landschappen | **Hans Verheij** beklom deze zomer twee hoge bergen in Griekenland en vertelt over de historische gebeurtenissen die hier plaatsvonden.

34 Nausicaa revisited: de verboden film van

Agnès Varda | De Griekse-Franse cineaste maakte als reactie tegen de Griekse junta een film die nooit uitkwam. **Anja van Kooten-Niekerk** schreef er haar afstudeerscriptie over en vatte die samen voor *Lychnari*.

38 Synchronising History | Onder deze titel

exposeerde de Cypriotische kunstenaar Tola Liasí afgelopen zomer in Larnaca. **Wytske Roodbergen** sprak met haar over haar kunst.

42 Zagori, het land achter de bergen | Dertig

jaar na een eerder bezoek ging **Frederiek Lommen** opnieuw naar de dorpen ten noorden van Ioánnina en ze verbaasde zich andermaal over de schoonheid.

48 Matiës | Als we weer 'ns de bergen

introkken? | Een maand voor de verwoestende brand bij Athene schreef **Dimitris Rigópoulos** over hoe heerlijk het voor stedelingen bij hittegolven is dat er berggebied in de buurt is. | **Het verloren paradijs in Attica** | Ook dit jaar ging er weer veel natuurgebied verloren door brand. **Dimitris Rigópoulos** is in diepe rouw. | **Waarom zien we geen zwaluwen meer in Athene?** | **Yorgos Frantzeskakis** vraagt zich af waarom de zwaluwen uit zijn jeugd jaren verdwenen zijn. | **Daar is het oliekarafje weer** | **Tania Yoryopoulou** over het flesje olijfolie dat vaak niet meer op restauranttafels staat en waarom dat is.

52 Houtkoorts! | Over de talloze toepassingen van

alle soorten hout die Griekenland voortbrengt vertelt dit keer **Douwe Laansma**.

59 Boeken | Reisgids Peloponnesus, Marietje

Wennekendonk

60 Lied | Een ochtendlied in mineur |

Han Collewijn ging voor ons op zoek naar wie verantwoordelijk is voor tekst en muziek van *To minore tis avyís*.

63 Boeken | Alles stroomt, Inge Manousakis |

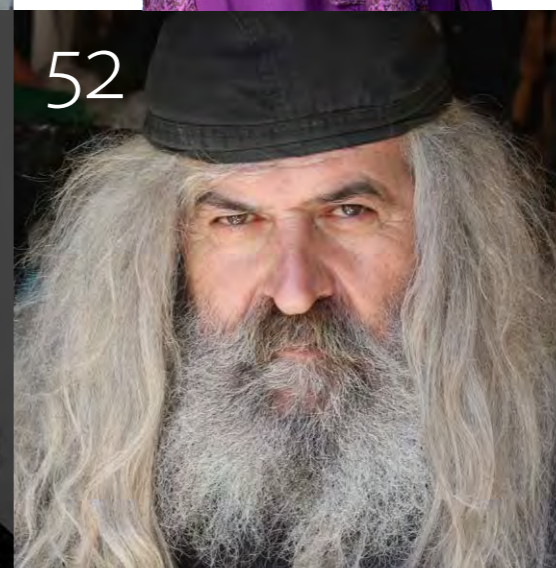
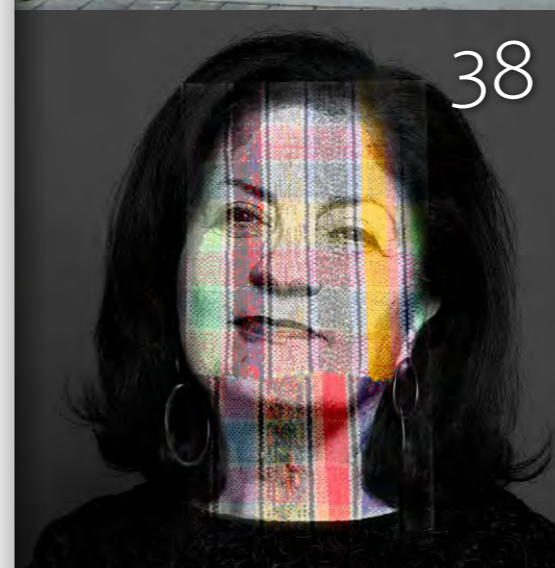
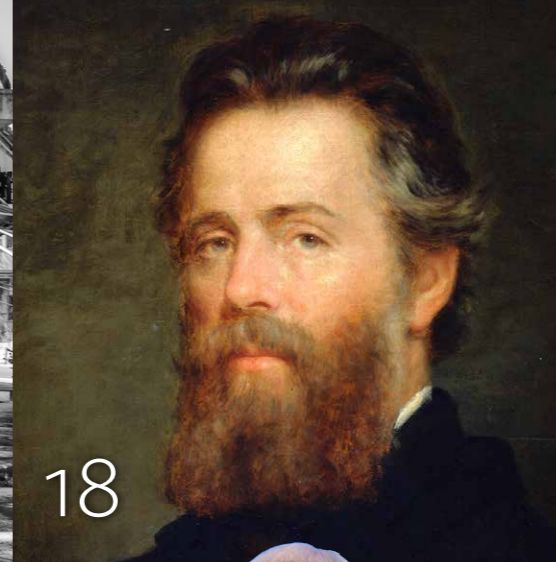
Signaleringen

64 Uit de Griekse keuken | Lamb-on-the-

bone | Het gerecht in deze editie is afkomstig van een Engelse kookboekschrijfster. **Lienke en Anke van Nugteren** doken in haar geschiedenis met Griekenland.

67 Agenda | Concerten in Nederland en wie een cursus

wil volgen in Griekenland, kan daar nog zeker een maand terecht.

Ik vergeet (niet)

Winston Churchill zei eens: 'als we een ruzie beginnen tussen het verleden en het heden, zullen we ontdekken dat we de toekomst hebben verloren.' Bij uitstek een uitspraak die van toepassing is op Cyprus, waar afgelopen zomer de Turkse invasie werd herdacht. Hoe om te gaan met de veelal mooie herinneringen uit het verleden vóór 1974 én de pijnlijke realiteit van het heden? Ook *Lychnari* staat – andermaal – stil bij de bespiegelingen en ontwikkelingen op het nog altijd verdeelde eiland van Afrodite. U leest over Varósia, de voormalige spookstad; over kunstenaar CRS die de 'Cyprus-kwestie' becommentarieert in geëngageerde *street art*, en over de goed ontvangen tentoonstelling van Tola Liasí over haar geboortedorp Ayía Triada, in het door het Turkse leger bezette Noorden.

Griekenland kende – opnieuw en in lijn met de laatste jaren – een hete zomer, met een verwoestende bosbrand in Attica als droevig stemmend slotstuk. Maar gelukkig heeft natuurlijke schoonheid nog altijd de overhand en nemen we u ook in dit najaarsnummer weer mee naar mooie en nog relatief ongerepte plekken: van de boogbruggen van de Zagori tot de onherbergzame Grammos en de Kaimaktsalán. Ook in de Griekse sport schuilt schoonheid, getuige de artikelen over de klassieke Marathon van Athene en de nieuwe Griekse sportheld Miltiadis Tentóglou, Olympisch kampioen verspringen op de spelen van Parijs.

Wij wensen u veel leesplezier!

De redactie

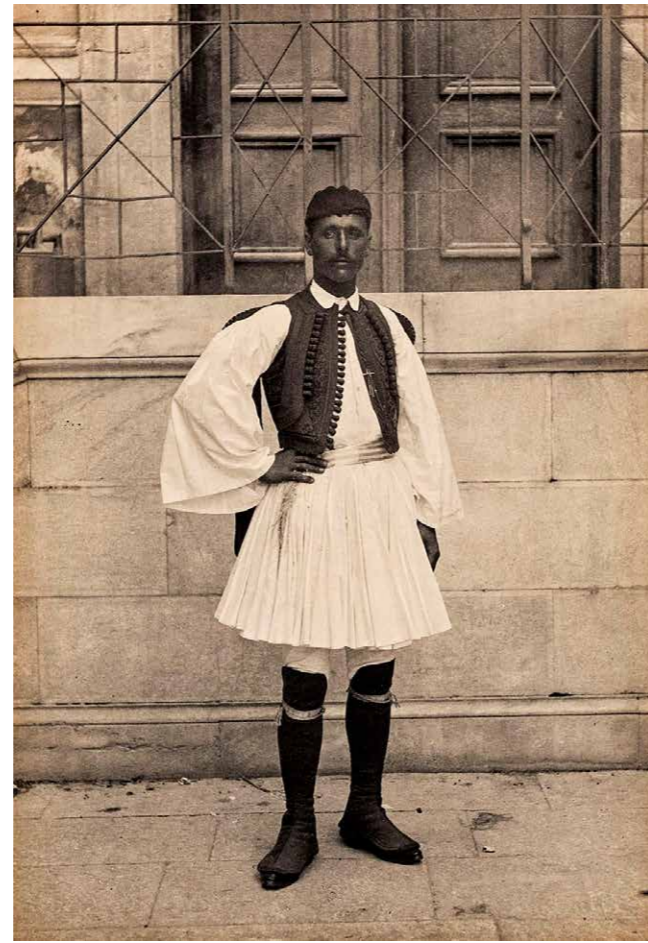

12

De marathon van Athene

Winnaar Spyridon Louis (ook rechts) wordt onthaald in het Kallimármaro bij de eerste moderne marathon in 1896

De zomer van dit jaar stond in het teken van de Olympische Spelen in Parijs. Op zondag 11 augustus 2024, de laatste dag van deze spelen, werd de marathon voor vrouwen gelopen. Wat was het genieten van de spectaculaire eindsprint van de Nederlandse hardloopster Sifan Hassan op de Esplanade des Invalides. Zij won de gouden medaille en werd hiermee olympisch kampioen. Met een eindtijd van 2:22:55 vestigde zij een olympisch record bij de vrouwen. Zowel de moderne Olympische Spelen als de marathon vinden hun oorsprong in Griekenland. Inmiddels worden overal ter wereld marathonwedstrijden georganiseerd, zo ook in Athene.

MARIANNE BOTH

Jaarlijks wordt in het tweede weekend van november de marathon van Athene georganiseerd. Omdat ik zelf nog niet zo heel lang hardloopte, heb ik nog geen hele marathon gelopen. Daar moet je echt wel voor trainen. Daarom loop ik vaak een kwart marathon of een 10 km Run. Die worden vaak gelijktijdig met marathons in allerlei steden georganiseerd.

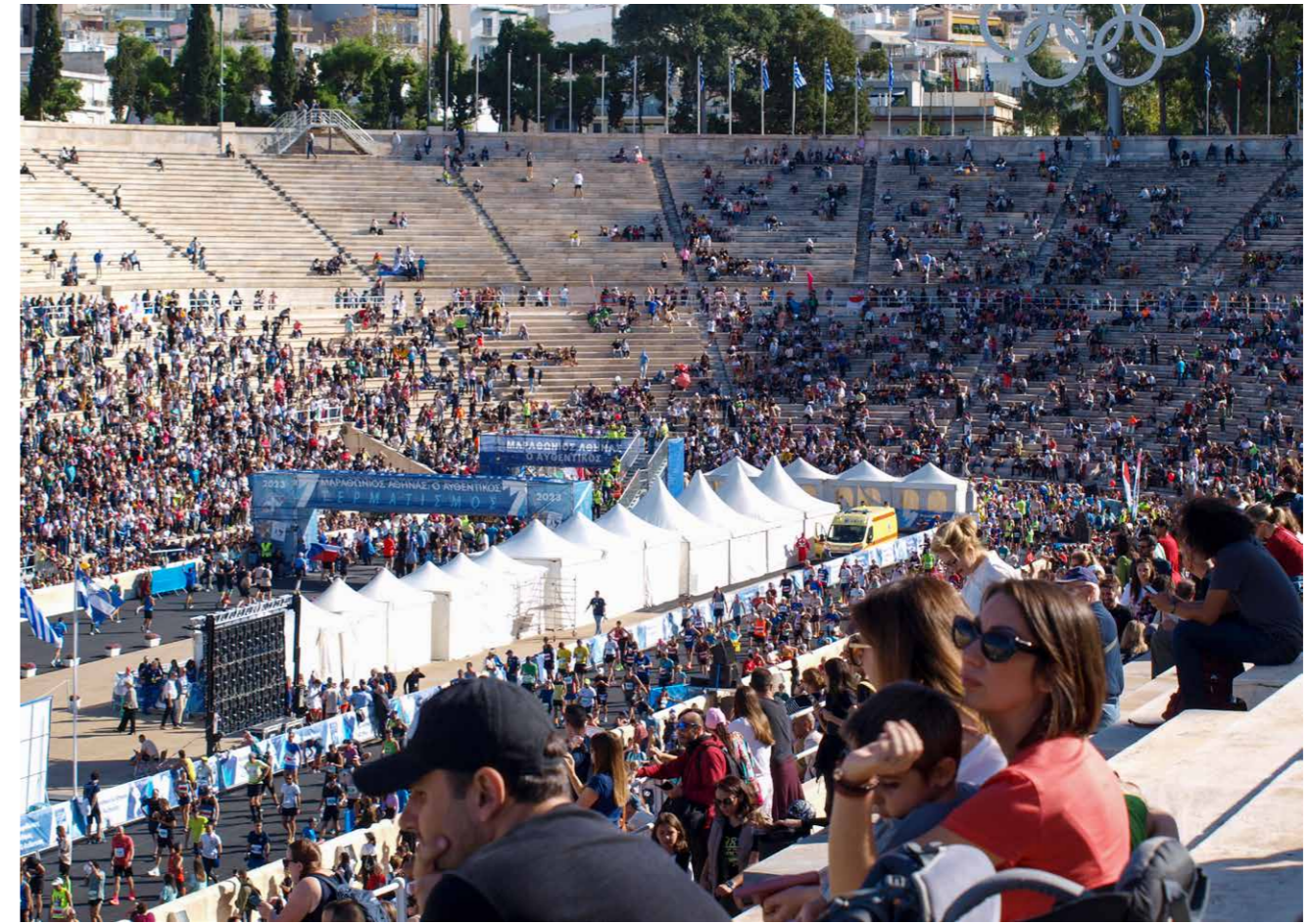
Je kunt dan meegenieten van de sfeer. Toen ik eenmaal begon met hardlopen, smaakte dat naar meer. Als jaarlijkse bezoeker van Griekenland las ik over de marathon van Athene en ik besloot te gaan trainen voor de 10 km Run, die vooraf aan de marathon wordt georganiseerd in het centrum van de

stad. Dat kon ik mooi combineren met mijn vakantie in het najaar. Nadat eerst corona roet in het eten had gegooid, sloot ik mij in 2021 aan. Ik werd verrast door de geweldige sfeer en het hardlopen in het centrum van Athene, het enthousiasme van de deelnemers uit vele landen over de wereld en ook hoe de marathon leeft onder de Atheners. De jaren daarna heb ik steeds de 10 km Run gelopen en ik was nieuwsgierig wat andere mensen trekt in het deelnemen aan juist deze marathon en hoe zij dit hebben ervaren. En dat blijkt toch wel met het ontstaan ervan te maken te hebben. Griekenland is immers de bakermat.

Ik sprak met vier deelnemers aan de duurloop van november 2023. Met de Atheense sportjournalist Savas Spanoudis, die ik ontmoette op de expo die eraan voorafging. Ook sprak ik met zijn vriendin Maria Moniodi en met de in Nederland wonende docente Grieks Aliko Yannikou. En natuurlijk was ik ook benieuwd naar de ervaringen van een Nederlandse hardloper. Daarover sprak ik met Sanne Heitinga uit Leeuwarden.

De legende van de marathon

De marathon van Athene wordt ook wel de 'Moeder van de Marathons' genoemd en de Grieken zelf duiden hem aan als de Authentieke Marathon. Dat heeft alles te maken met de legende waaruit deze hardloopwedstrijd uiteindelijk is ontstaan. In 490 v.Chr. vond de slag bij Marathon plaats. Hier

Bij de binnenkomst van de hardlopers in het Kallimármaro is het altijd gezellig druk met toeschouwers

EHBO'ers onderweg

Op naar de finish door de straten van Athene

versloegen de Atheners de Perzen in de Eerste Perzische Oorlog. Volgens het verhaal van Ploutarchos, die ongeveer zeshonderd jaar later leefde, rende een Griekse soldaat met de naam Pheidippides van Marathon naar Athene om het nieuws van de overwinning te melden. Daar aangekomen sprak hij de woorden 'Gegroet, wij hebben gewonnen' en viel dood neer. Geschiedkundig wordt het verhaal echter niet betrouwbaar geacht. Ook is het de vraag of de soldaat wel Pheidippides heette. En vaak wordt – ten onrechte – gedacht dat de afstand die Pheidippides aflegde 42,195 km was.

De marathon en de moderne Olympische Spelen

De oorsprong van Olympische Spelen ligt in de klassieke oudheid en deze werden in Olympia gehouden. De spelen werden echter in 393 als gevolg van de invoering van het christendom verboden, omdat ze als een heidens feest werden beschouwd. Lange tijd later, aan het einde van de 19^e eeuw, werd de Olympische Spelen nieuw leven ingeblazen. Dat gebeurde op initiatief van de Fransman Pierre de Coubertin en vervolgens werden de eerste moderne Olympische Spelen in 1896 in Athene gehouden. Net zoals in de klassieke

De finish van de eerste lopers in het Kallimármaro. Zodra je over de finishlijn bent, loop je het hele stadion rond en neem je vervolgens de medaille in ontvangst

Grootse aanmoediging onderweg

Vrijwillige waterdragers delen flesjes uit

oudheid worden deze nu elke vier jaar georganiseerd. Bij de invoering van deze nieuwe spelen werd ook een hardloewedstrijd op de lange afstand in het programma opgenomen en deze werd, verwijzend naar de geschiedenis, de marathon genoemd. De olympisch kampioen van deze eerste marathon was de Griekse waterdrager Spyridon Louis. Zijn vader verkocht mineraalwater en Spyridon hielp hem bij het vervoer hiervan. Hij zette een tijd neer van 2:58:50 en werd met dit kampioenschap een nationale held in Griekenland. Tussenstanden tijdens het hardlopen werden in die tijd per fiets overgebracht.

De Olympische Spelen in Athene werden georganiseerd in het Panathinaikó Stádio. Dit schitterende stadion ligt in het centrum van Athene en is volledig uit marmer opgetrokken. Het wordt door de Grieken daarom het Kallimármaro (het mooie marmer) genoemd. Tegenwoordig is het stadion een bezienswaardigheid en fungeert het ook als de finishplaats van de Marathon van Athene en de 10 km Run.

Maar hoe zit het nu met die afstand van 42,195 km? Dat is niet de oorspronkelijke afstand die Pheidippides zou hebben

afgelegd. Die wordt vaak geschat op 40 km. Bij de eerste moderne Spelen was de afstand van de marathon daarom ook iets korter dan tegenwoordig. De officiële afstand van 42,195 km kwam pas in 1908 tot stand. De Spelen vonden toen in Londen plaats. De Engelse koning Edward VII en zijn vrouw koningin Alexandra wilden een goed uitzicht hebben op de start vanuit hun eigen kamers. Daarvoor moest het parcours worden aangepast. Zo kwam de afstand tot de finish uit op 42,195 km en dat is nadien de officiële afstand van de marathon gebleven. Het is zelfs zo dat in het parcours van de marathon van Athene een extra lus van ongeveer twee kilometer moet worden gelopen bij Marathon. Dit om op de juiste afstand uit te komen. Ook Haruki Murakami schrijft daarover in zijn boek met hardloevervaringen.* Hij heeft ooit de route van de marathon op een warme dag vanuit Athene naar Marathon in zijn eentje gelopen en wist toen niet van het bestaan van die extra lus.

De sfeer rondom de marathon

In de dagen voor de marathon zie je in het centrum van Athene overall deelnemers rondlopen. Het is een zeer internationaal gezelschap. Je ziet ook mensen trainen in de parken en rondom de Akropolis. De Atheners leven erg mee en uiteraard loopt een aantal van hen ook mee. Vooraf aan de marathon wordt er een expo georganiseerd en daar moet je ook je startnummer ophalen. Het is een gezellige plek waar je andere hardlopers ontmoet en je eventuele benodigdheden voor het hardlopen kunt inslaan, zoals bijvoorbeeld sportvoeding voor onderweg.

De avond voor de marathon vindt de 10 km Run plaats. Deze start in de Nationale Tuin in Athene en het parcours loopt vanaf de Leoforos Amalias langs het Sýndagmaplein, de universiteitsgebouwen en de Leoforos Vasilissis Sofias zes kilometer omhoog. En dat is behoorlijk pittig als je alleen hardlopen in het vlakke Nederland gewend bent. Gelukkig loopt hij daarna vier kilometer naar beneden en kun je wat meer snelheid maken om uiteindelijk de finish in het Panathinaikó

Afbeelding op het T-shirt van van *Trexe mazi mou* (Τρέξε μαζί μου, Ren met mij)

De medailles die je ontvangt na voltooiing van de marathon en de 10 km hebben prachtige afbeeldingen. Deze zijn van 2021, 2022 en 2023. Op jaargang 2021 staat de glassculptuur tegenover het Hilton Hotel

Stádio te bereiken. Het is echt een overweldigende ervaring om dit prachtige stadion met veel publiek binnen te lopen! Maar ook het lopen van het parcours is geweldig. Overal staat het enthousiaste publiek je aan te moedigen onder geroep van 'pame, pame' en 'bravo'. En of je nu hard loopt of langzaam of een tempo er tussenin, het maakt niet uit. Er doen hardlopers mee van jong tot oud en van zeer uiteenlopend niveau. En het enthousiasme van het publiek beperkt zich niet tot het parcours en het stadion. Toen ik direct na afloop in het centrum een restaurant binnenliep, werd ik onthaald met groot applaus van een Griekse familie die daar zat te eten.

En ook de volgende dag is de sfeer rondom het parcours en het stadion enthousiast en gezellig. Ik heb gekeken naar de binnenkomst van de allereerste lopers op de Leoforos Vasilis-

sis Sofias, waar muziekbands en toeschouwers stonden aan te moedigen. Op een gegeven moment passeren de renners ook het iconische standbeeld van de Hardloper ('O Dromeas'). Dit is een 12 meter hoge sculptuur van duizenden stukjes gekarteld glas die een rennende man voorstelt en staat naast het Hilton Hotel. Een prachtig symbool dat in 2021 ook stond afgebeeld op de medaille.

En wat ook het mooie is van deze marathon, is dat de Grieken aandacht hebben voor de gehandicapten. Zij stellen deze mensen in staat om van dichtbij mee te genieten van de marathon. Om dat mogelijk te maken, rent er een groep hardlopers mee die gehandicapte mensen in rolstoelen voortduwen. En dit over de gehele afstand van Marathon tot in het Kallimármaro in Athene. Het is een bijzonder ontzagwekkende en sympathieke prestatie, die wordt georganiseerd door de mensen van *Trexe mazi mou* (Ren met mij).

Ervaringen van de hardlopers

Ik heb mij laten vertellen dat de marathon van Athene een van de zwaarste is. Het parcours loopt over een asfaltweg van de stad Marathon naar Athene. Na een min of meer vlak en glooiend stuk, begint er na zeventien kilometer een flinke klim. De start is wel bijzonder, ook met de marathonvlam. Omdat ik, geïnspireerd door de sfeer, deze marathon ook een keer wil gaan lopen, was ik benieuwd naar ervaringen van deelnemers die hem hebben gelopen. Het was daarom ontzettend leuk dat een aantal deelnemers die ervaringen met mij wilden delen. Savas (47) en Maria (44) uit Athene zijn doorgewinterde hardlopers. Zij trainen veel en lopen jaarlijks zo'n zes marathons, waarvan vele in het buitenland. Ieder jaar doen wij mee aan de marathon van Athene, maar wij ervaren deze niet als de zwaarste. Wij zijn gewend aan het hardlopen in bergachtige en heuvelachtige gebieden. De marathon van Oslo is bijvoorbeeld veel zwaarder. Savas liep de laatste marathon in Athene in 3:11:30 en Maria in 3:26:06.

Aliki Yannikou (32) woont en werkt in Amsterdam en zij

* Haruki Murakami, *Waarover ik praat als ik over hardlopen praat*, Uitgeverij Atlas Contact Amsterdam/Antwerpen

Training voor de eerste moderne marathon in 1896

Savas concentreert zich op de start en heeft zich even afgezonderd | FOTO: SAVAS SPANOUDIS

Maria Moniodi passeert bij de laatste kilometers het iconische standbeeld *De Hardloper (O Dromeas)* | FOTO: NIKOS PLAKIÁS

heeft de marathon in Athene twee keer gelopen. Het waren haar allereerste marathons en zij zette in 2023 een mooie tijd neer van 4:50:00 en was daarmee alweer sneller dan het jaar daarvoor. 'Ik ben gaan trainen voor de marathon in Athene toen ik enige tijd geleden een artikel las over een Griekse deelnemer die op 59-jarige leeftijd zijn eerste marathon in Athene liep en is doorgegaan tot hij 90 jaar was. Dat inspi-

reerde mij zo, dat ik zelf ook ben begonnen met hardlopen.' Alikei traint voornamelijk individueel in de vlakke omgeving van Amsterdam. Dat is echter totaal anders lopen dan het heuvelachtige parcours in Griekenland. In de zomermaanden traint zij daarom op Samos als zij bij haar familie is. De Nederlandse Sanne (48) liep de marathon van Athene voor het eerst en zette een tijd neer van 3:30:00 en dat is knap als je het lopen in die heuvels niet gewend bent. Ook zij traint in een vlakke omgeving. 'Het lopen van deze marathon was erg zwaar, maar het was ook een enorme uitdaging om door de heuvels met af en toe een flinke klim te lopen.' Sanne is, net zoals Savas en Maria, een doorgewinterde hardlooper, die veel traint en twee marathons per jaar loopt. Zo'n twaalf jaar geleden is zij met hardlopen begonnen om te stoppen met roken en dat is gelukt. 'Het deelnemen aan deze marathon was heel magisch. Ook vanwege het idee dat de marathon in Griekenland is ontstaan. Het publiek stond ons langs de hele route aan te moedigen. En de binnenkomst in het Olympisch stadion in Athene was echt geweldig.'

Deze marathon is authentiek

Sinds de eerste marathon in 1896 in Athene werd gelopen, heeft deze uitdagende hardloopwedstrijd wereldwijd steeds meer belangstelling gekregen. Tegenwoordig worden overal ter wereld marathons georganiseerd. Nederland blijft daarin niet achter. In veel grote steden zijn ieder jaar marathons, ook met veel internationale deelnemers. De bekendste hier zijn die van Amsterdam en Rotterdam. Zelf heb ik meerdere keren de kortere afstanden gelopen en zo de sfeer in een aantal steden mogen proeven. En die is overal anders, maar voor mij heeft de marathon in Athene, net zoals bij Sanne, iets magisch. Hier ligt de oorsprong van dit mooie hardloopevenement. Dat maakt hem authentiek. En de Grieken zijn er trots op. Ik kan mensen, die niet deelnemen, van harte aanbevelen om een keer een bezoek aan de binnenkomst in het Panathinaikó Stadió te brengen als zij tijdens de loop in Athene zijn. 🇬🇷